

LASTEN OSALLISTUMIS- OIKEUKSIEN ARVIOINTITYÖKALU

” Indikaattorit,
joiden avulla voidaan
mitata alle 18-vuotiaiden
lasten ja nuorten
osallistumisoikeuksien
toteutumista heitä
itseään koskevissa
asioissa

Euroopan
neuvoston lasten
oikeuksien osasto
ja nuoriso-osasto

LASTEN OSALLISTUMISOIKEUKSIEN ARVIOINTITYÖKALU

”Indikaattorit,
joiden avulla voidaan
mitata alle 18-
vuotiaiden lasten ja
nuorten
osallistumisoikeuksien
toteutumista heitä
itseään koskevissa
asioissa

Ranskalainen versio:

Outil d'évaluation de la participation des enfants

Kaikki tämän asiakirjan tai sen osan kopiointiin tai
kääntämiseen liittyvät pyynnöt tulee osoittaa Viestintäosastolle
(F-67075 Strasbourg Cedex tai sähköpostiosoitteeseen
publishing@coe.int).

Kaikki muu tähän asiakirjaan liittyvä kirjeenvaihto on
osoitettava Demokratian pääosastolle.

Kannen kuva: Shutterstock

Kansi ja asettelu: Documents and Publications
Production Department (SPDP), Euroopan neuvosto

© Euroopan neuvosto, maaliskuu 2016
Painettu Euroopan neuvostossa

Sisältö

ESIPUHE	4
JOHDANTO	5
ARVIOINTITYÖKALUN KÄYTTÖ	6
Indikaattorit	6
Tietolähteet	6
Arviointikriteerit	6
Jaottelu	6
Maaprofiilit lasten osallistumisesta	7
Yleiskatsaus työkaluun	7
OSALLISTUMISOIKEUDEN SUOJELEMINEN	8
OSALLISTUMISOIKEUDEN EDISTÄMINEN	18
OSALLISTUMISPAIKKOJEN LUOMINEN	22
LIITE YKSI	28
Yhteenveto tehokkaan ja eettisen osallistumisen yhdeksästä perusvaatimuksesta ja niihin liittyvistä vertailuarvoista	28
LIITE KAKSI	32
Maaprofiili: Malli arviointitulosten raportoimiseen	32

Esipuhe

Viime vuosina lasten osallistuminen päätöksentekoon kaikissa heitä itseään koskevissa asioissa on saanut lisää jalansijaa. Nykyään lasten ja nuorten kuuntelemista pidetään ensiarvoisen tärkeänä heidän ihmisarvonsa ja terveellisen kehityksen kannalta.

— On ollut rikas ja palkitseva kokemus kaikille antaa lasten osallistua ja rohkaista lapsia osallistumaan Euroopan neuvoston toimiin ja kuunnella lapsia heitä koskevien asiakirjojen valmistelussa. Yksi tärkeä esimerkki on ollut valmistella Euroopan neuvoston strategiaa lasten oikeuksista (2012–2015).

— Lapset olivat mukana aivan alusta saakka myös valmisteltaessa ministerikomitean antamia suosituksia jäsenvaltioille alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten osallistumisoikeuksista, jotka otettiin käyttöön vuonna 2012. Analysoimme huolellisesti lasten mielipiteitä, sillä ne antoivat meille syvän käsityksen todellisuudesta – ja myös turhautumisista – joita lapsi joutuu kohtaamaan kommunikoidessaan ja ollessaan vuorovaikutuksessa aikuisten hallitsemassa maailmassa. Suositus tarjoaa nyt viitekehyksen ja ohjeet monille Euroopan neuvoston sektoreille.

— Sen lisäksi, että haluamme kiittää lapsia heidän arvokkaasta panoksestaan, olemme kiitollisia myös monille kumppaneille, joiden kanssa olemme tehneet yhteistyötä arviointityökalun valmistelussa: näitä ovat kansainväliset organisaatiot, kansalaisyhteiskunta, tiedeyhteisö sekä nuoriso- ja vanhempainyhdistykset.

— Me kaikki pidämme Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksia koskevaa yleissopimusta inspiraation lähteenämme, varsinkin sen 12 artiklaa lapsen mielipiteiden kunnioittamisesta. 12 artiklaa koskevan yleisen huomautuksen yleisenä tavoitteena on tukea valtioiden osapuolia sen tehokkaassa toteutuksessa. Tässä kohtaa mukaan astuu arviointityökalumme: se tarjoaa Euroopan tasolla menetelmän, jolla helpotetaan ja tuetaan lapsen osallistumisoikeuden täytäntöönpanoa.

— Näin ollen tämä arviointityökalu on seuraava askel prosessissa, jossa valtioita tuetaan niin, että ne voivat toteuttaa aktiivisesti ja todellisella tasolla lasten osallistumista kaikissa toimintaympäristöissä. Kirjoittajat ovat tehneet tarkastuksesta, tiedonkeruusta ja analysoinnista vähemmän työlästä hallinnollisille yksiköille. Toivomme, että arviointityökalu selventää lasten osallistumisen nykyistä tilaa Euroopan neuvoston jäsenmaissa.

— Yksi lapsista, joka auttoi tämän arviointityökalun valmistelussa, oli sitä mieltä, että aikuiset ”aliarvioivat lasten mielipiteitä eivätkä ymmärrä heidän osallistumisensa mukanaan tuomia etuja”. Meidän tehtävämme on todellakin auttaa aikuisia arvostamaan lasten panosta ja ymmärtämään, kuinka suuri apu siitä voi olla sekä varmistaa, että lasten osallistuminen on sääntö eikä poikkeus.

Snežana Samardžić-Marković
Demokratian pääosaston johtaja

Johdanto

Tässä arviointityökalussa annetaan erityiset mitattavat indikaattorit, joiden avulla valtiot voivat alkaa mitata ministerikomitean jäsenvaltioille antaman suosituksen CM/Rec(2012)2 täytäntöönpanon edistymistä alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten osallistumisoikeuksissa. Tässä suosituksessa 12 artiklaa (lapsen mielipiteen kunnioittaminen) pidetään sekä YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen perusoikeutena että yleisenä periaatteena. Kyseessä on ihmisoikeussopimus, jonka kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet. Lisäksi siinä tunnustetaan, että yleisen periaatteen mukaan 12 artiklan on ohjattava kaikkien muiden oikeuksien täytäntöönpanoa eikä se liity ainoastaan YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen kolmeen muuhun yleiseen periaatteeseen, eli 2 artiklaan (lasta ei saa syrjiä), 3 artiklaan (lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etua) ja 6 artiklaan (lapsella on oikeus elämään ja hänellä on oltava mahdollisimman hyvät edellytykset henkiinjäämiselle ja kehitykselle), vaan myös 5 artiklaan (vanhempien ohjaaminen ja lapsen kehittyvät valmiudet), 13 artiklaan (lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä), 15 artiklaan (lapsilla on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä) ja 17 artiklaan (lapsella on oikeus saada tietoa). Euroopan neuvoston suositus (2012)2 määrittelee osallistumisen seuraavasti: ”yksilöt tai lapsiryhmät, joilla on oikeus, keinot, tila, mahdollisuus ja tarvittaessa tuki ilmaista vapaasti mielipiteensä, tulla kuulluksi ja osallistua päätöksentekoon asioissa, jotka vaikuttavat heihin, ja heidän mielipiteitään painotetaan heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti.”

— Euroopan neuvoston antaman suosituksen (2012)2 käyttöönotto osoittaa, että jäsenvaltiot pitävät tärkeänä lasten oikeutta osallistua päätöksentekoon. Kuitenkin lapsen osallistumisen keskeisyydestä tämän suosituksen ja YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen arvoin ja niiden tehokkaasta toteutuksesta huolimatta valtioiden on ollut vaikea selvittää, mitä toimenpiteitä tarvitaan tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Lisäksi tähän mennessä on ollut muutamia onnistuneita yrityksiä kehittää mielekkäitä indikaattoreita, joiden perusteella valtiot voivat alkaa arvioida, missä määrin niitä toteutetaan. Tämä arviointityökalu tarjoaa 10 perusindikaattoria, jotka ovat pikemminkin monialaisia kuin temaattisia, ja ne heijastavat suosituksessa käsiteltyä kolmea laajaa toimenpidettä:

- ▶ toimenpiteet osallistumisoikeuden suojelemiseksi
- ▶ toimenpiteet osallistumisoikeuden edistämiseksi
- ▶ toimenpiteet osallistumistilojen luomiseksi.

— Jokaisella näistä indikaattoreista on vaikutusta moniin eri viranomaisosastoihin ja jokaisella osastolla on vastuu monista indikaattoreista. Esimerkiksi koulutuslaitosten ja koulujen on käsiteltävä kaikista kolmesta toimenpidetyypistä aiheutuvia kysymyksiä.

— Työkalun ansiosta valtiot voivat:

- ▶ lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä lasten osallistumisoikeudesta
- ▶ suorittaa perustason arviointeja nykyisestä toteutuksesta
- ▶ saada apua tarvittavien lisätoimenpiteiden tunnistamiseen
- ▶ huomioida ja jakaa hyviä käytäntöjä
- ▶ mitata edistymistä ajan mittaan.

— Työkalun tavoitteena on tukea valtioita suosituksen (2012)2 tavoitteiden saavuttamisessa ja siten täyttää niiden velvollisuudet lapsia kohtaan. Se on myös erittäin hyödyllinen työkalu vahvistettaessa raportointia edistymisestä 12 artiklan täytäntöönpanossa lapsen oikeuksien komitealle. On todettava, että indikaattorit edellyttävät sellaisten tietojen keräämistä, joita ei ehkä ole tällä hetkellä helposti saatavilla. Ne voivat myös edellyttää olemassa olevien tietojen lisäanalysointia. Tätä ei todennäköisesti voida tehdä lyhyellä aikavälillä. Näin ollen on tärkeää ymmärtää, että edistyminen edellyttää indikaattoreiden vaiheittaista saavuttamista.

— On toivottavaa, että valtiot jakavat työkalun eri ministeriöiden ja paikallisviranomaisten käyttöön sekä tuomioistuimille ja oikeusjärjestelmille, lasten ja nuorten kanssa työskenteleville asianmukaisille ammattilaisille, akateemisille kumppaneille ja kansalaisyhteiskuntakumppaneille sekä lasten ja nuorten hyväksi toimiville organisaatioille. Mitä avoimemmin työkalua jaetaan, sitä tehokkaammin voidaan muuttaa lapsen oikeuksia tulla kuulluksi.

Arviointityökalun käyttö

Työkalu auttaa ymmärtämään paremmin jokaista indikaattoria ja opastaa lyhyesti, miten sen toteutumisen edistymistä voidaan mitata.

INDIKAATTORIT

— Kukin 10 indikaattoria sisältää kuvauksen ja siinä on kerrottu lyhyesti, miten se tulee ymmärtää ja mitä se pitää sisällään. Indikaattorit on jaoteltu rakenneindikaattoreihin ja prosessi-indikaattoreihin:

- Rakenneindikaattorit kertovat sitoutumisesta toimiin. Ne viittaavat sellaisten instituutioiden ja käytäntöjen olemassaoloon, jotka ovat yhdenmukaisia YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Euroopan neuvoston standardien kanssa sekä lasten osallistumisoikeuden toteutumisen kanssa.
- Prosessi-indikaattorit viittaavat tehtyihin toimenpiteisiin ja toteutettuihin toimiin tietyn sitoumuksen johdosta. Ne keskittyvät yleensä tiettyihin toimiin, resursseihin tai aloitteisiin, joilla varmistetaan lasten osallistumisoikeudet.

— Rakenne- ja prosessi-indikaattorit ovat niitä tärkeitä elementtejä, joita jäsenvaltioilla on oltava suosituksen (2012)2 täytäntöönpanon edistämiseksi. On sovittu, että on tärkeää aloittaa näillä indikaattoreilla ennen kuin voimme odottaa jäsenvaltioiden arvioivan edistymistä kolmannen indikaattorikategorian suhteen, joita ovat tulosindikaattorit. Niillä viitataan tuloksiin ja mitattavissa oleviin muutoksiin lasten osallistumisoikeuksien toteutumisessa. Arviointityökalu ei näin ollen sisällä tulosindikaattoreita. Koska yhä useampien jäsenvaltioiden on mitattava todellista toteutusta ja lasten osallistumiskokemuksen laadusta on tarjolla tietoa, on toivottavaa, lasten osallistumisoikeuksien arviointityökalun tulevat versiot sisältävät useita tulosindikaattoreita.

TIETOLÄHTEET

— Jokaisessa indikaattorissa annetaan joitakin mahdollisia tietolähteitä, vaikkakin tietojen saatavuus luonnollisesti vaihtelee eri maissa. Joillekin indikaattoreille on myös helpompaa löytää todisteita kuin joillekin toisille. Pitäisi esimerkiksi olla suhteellisen helppoa määrittää, onko maassa käytössä jokin tietty lainsäädäntö tai käytäntö. On haastavampaa arvioida, onko kaikkien asiankuuluvien ammattilaisten koulutuskursseihin sisällytetty asianmukaisesti YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen moduuleja ja niiden soveltamista omassa työssä. Lisäksi joidenkin indikaattorien osalta on tarpeen tehdä laadullista tutkimusta, jotta voidaan kerätä kattavasti tietoa siitä, täyttyvätkö indikaattorien vaatimukset. Kuitenkin kumppanuuksien avulla keskeisiin sidosryhmiin pitäisi olla mahdollista ajan mittaan kerätä asiaankuuluvia tietoja, joiden avulla voidaan määrittää, missä määrin indikaattorien vaatimukset on saavutettu.

ARVIOINTIKRITEERIT

— Kuhunkin indikaattoriin liittyy neljä arviointiperustetta, 0–3. On tärkeää korostaa, että tämä arviointityökalu auttaa sitä käyttäviä valtioita mittaamaan edistymistään lapsia koskevien velvoitteiden täyttämiseksi. Se ei ole valtioiden vertailemiseen tai arvosteleamiseen tarkoitettu mekanismi. Valmius olla avoin ja perusteellinen tuloksia kohtaan on olennaisen tärkeää tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

JAOTTELU

— Valtioita pyydetään ottamaan huomioon jokaisen indikaattorin osalta haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanne. On olemassa useita eri luokkia, joihin kuuluvat lapset ovat vaarassa jäädä tämän oikeuden ulkopuolelle: esimerkiksi nuoremmat lapset, vammaiset lapset, romanilapset ja etnisten vähemmistöjen yhteisöihin kuuluvat lapset, köyhemmät lapset, maaseutuyhteisöjen lapset ja instituutioiden lapset. Tietojen jaottelu on tärkeää, sillä se paljastaa mahdollisia eroja siinä, missä määrin eri lapsiryhmät voivat ilmaista mielipiteitään ja tulla otetuksi vakavasti. Jäsenvaltioita kannustetaan analysoimaan käytettävissä olevia tietoja tutkiakseen, onko olemassa toimenpiteitä, jotka suoraan tai epäsuorasti sulkevat pois tietyt lapsiryhmät, sekä arvioidakseen, voivatko kaikki lapset arvioida osallistumisoikeuksiaan yhtäläisin perustein.

MAAPROFIILIT LASTEN OSALLISTUMISESTA

— Liitteessä kaksi on annettu maaprofiilia koskeva malli, joka sisältää yhteenvedon arvioinnin tuloksista maissa, joka on käyttänyt työkalua. Tämä malli tarjoaa viitekehysten, jonka avulla valtiot voivat kirjata arvioinnin aikana tekemiään keskeisiä havaintoja. Näin ne voivat tuoda esiin esimerkkejä, jotka ne ovat tunnistaneeet hyväksi käytännöiksi ja ilmoittaa toimenpiteet, joita ne aikovat toteuttaa havaintojen perusteella. Valtioita kehoitetaan täyttämään malli omalla tavallaan ja lähettämään siitä kopio Euroopan neuvoston lasten oikeuksien osastolle, joka on kiinnostunut näkemään, miten työkalua käytetään, ja jotta se voi jakaa hyväksi havaittuja käytäntöjä ja menetelmiä, joita jäsenvaltioissa käytetään lasten osallistumisoikeuden tukemiseksi.

YLEISKATSAUS TYÖKALUUN

Osallistumisoikeuden suojeleminen	
1	Oikeudellinen suoja lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon näkyy kansallisessa perustuslaissa ja lainsäädännössä
2	Lasten ja nuorten oikeus osallistua päätöksentekoon on nimenomaisesti sisällytetty monialaiseen kansalliseen strategiaan lasten oikeuksien toteuttamiseksi
3	Maahan on perustettu riippumaton lasten oikeuksien instituutio, joka on suojattu lailla
4	Maassa on olemassa mekanismit, joiden avulla lapset voivat toteuttaa osallistumisoikeuttaan turvallisesti oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä
5	Käytössä ovat lapsiystävälliset valitusmenettelyt
Osallistumisoikeuden edistäminen	
6	Lasten oikeus osallistua päätöksentekoon on sisällytetty lasten hyväksi ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ennakokoulutusohjelmiin
7	Lapsille annetaan tietoa heidän osallistumisoikeudestaan
Osallistumispaikkojen luominen	
8	Lapset ovat edustettuina foorumeilla myös omien organisaatioidensa kautta koulutasolla sekä paikallisilla, alueellisilla ja kansallisilla hallintotasoilla
9	Käytössä ovat lapsille suunnattujen paikallisten palveluiden palautemekanismit
10	Lapsia tuetaan osallistumaan YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen (mukaan lukien CRC-varjoraportti) ja asiaankuuluvien Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten seurantaan

Osallistumisoikeuden suojeleminen

1

Oikeudellinen suoja lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon näkyy kansallisessa perustuslaissa ja lainsäädännössä

Määritelmä	Kansalliseen primaarilainsäädäntöön tulisi olla sisällytettynä yksiselitteisesti sitoutuminen lasten oikeuteen osallistua heitä koskeviin päätöksiin. Viittaus perustuslaissa lasten osallistumisoikeuteen on erityisen vahva indikaattori jäsenvaltion sitoumuksesta oikeuteen tulla kuulluksi. Oikeudelliseen viittaukseen lapsen osallistumisoikeudesta tulisi lisätä vaatimus, että lasten mielipiteitä painotetaan lapsen iän ja kapasiteetin mukaisesti sekä lapsen etujen mukaisesti. Tämä sitoumus tulisi sisällyttää myös lapsiin suoraan vaikuttaviin lakeihin erityisesti: ▶ kouluissa ja koulutuksessa, esimerkiksi perustamalla pakollisesti kouluneuvostoja ▶ lasten suojelua, hoitoa ja adoptiota koskevissa menettelyissä ▶ huoltajuutta koskevissa menettelyissä ▶ perheen päätöksenteossa ▶ terveydenhuollossa/suostumuksessa hoitoon ▶ maahanmuutto- ja turvapaikkamenettelyissä ja ▶ rikosoikeudenkäynneissä
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Kansalliset perustuslait Keskeiset oikeudelliset ja poliittiset välineet perheoikeuden, lastensuojelun, koulutuksen, terveydenhuollon, rikosoikeuden sekä maahanmuutto- ja turvapaikka-asioiden alalla.
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Ei tiedossa olevaa oikeudellista säännöstä lapsille, jotta he voisivat ilmaista mielipiteitään ja että näille mielipiteille annettaisiin asianmukainen painoarvo 1 = Oikeudellinen ilmaus lasten oikeudesta tulla kuulluksi vähintään kahdessa määritetyistä toimintaympäristöistä 2 = Oikeudellinen ilmaus lasten oikeudesta tulla kuulluksi vähintään neljässä määritetyistä toimintaympäristöistä 3 = Selkeä oikeudellinen velvoite kuulla ja kiinnittää riittävästi painoarvoa lasten mielipiteille on vahvistettu perustuslaissa (jos sellainen on) ja vähintään kuudessa määritetyistä toimintaympäristöistä

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Onko olemassa rajoituksia, jotka koskevat oikeutta tulla kuulluksi iän/vamman/haavoittuvuuden tms.perusteella?
- ▶ Huomiota on myös kiinnitettävä lasten muodolliseen oikeuteen osallistua oikeudenkäynteihin, esimerkiksi vaihtoehtoiseen riidanratkaisuun, kuten sovitteluun, kaikissa yllä mainituissa konteksteissa.

Analyysimuistiinpanot

Voit käyttää tätä matriisia, joka auttaa sinua arvioimaan, kuinka hyvin indikaattorin vaatimukset täytetään

Puitteet	Lapsen oikeudella tulla kuulluksi on oikeudelliset perusteet (Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)		
	KYLLÄ	EI	EN OSAA SANOA
Kouluissa ja koulutuksessa, esimerkiksi perustamalla pakollisesti kouluneuvostoja			
Lasten suojelussa, hoitoa ja adoptiota koskevissa menettelyissä			
Huoltajuutta koskevissa menettelyissä			
Perheen päätöksenteossa			
Terveystieteiden tutkimus- ja hoitotoimenpiteissä			
maahanmuutto- ja turvapaikkamenettelyissä ja rikosoikeudenkäynneissä			

Kommentit

Hyvät käytännöt:

Kirjoita tähän kenttään kaikki positiiviset esimerkit, jotka olet huomionnut maasi tehokkaassa laadukkaassa osallistumisessa

Kehityskohteet:

Kirjoita tähän kenttään kaikki tunnistamasi alueet, jotka vaativat parannusta

Toteutettavat toimet (seuranta)

Kerro tämän arvioinnin perusteella toteutettavista toimenpiteistä, joilla voidaan vahvistaa edistymistä tämän indikaattorin osalta

2

Lasten ja nuorten oikeus osallistua päätöksentekoon on nimenomaisesti sisällytetty monialaiseen kansalliseen strategiaan lasten oikeuksien toimeenpanemiseksi

Määritelmä	Lasten osallistuminen tulisi sisällyttää nimenomaisesti osaksi laajempaa hallituksen strategiaa YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten täytäntöönpanoa, seurantaan ja arviointia varten. Siihen tulisi sisällyttää konkreettisia tavoitteita, edistymistä osoittavia indikaattoreita ja talousarvio toteutusta varten.
Tietolähde (vain ohjeellinen)	Kansalliset ja alueelliset käytännöt ja ohjelmasuunnittelun välineet.
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Lasten oikeuksia koskevaa strategiaa ei ole 1 = Laajemmassa kansallisessa ihmisoikeusstrategiassa on rajoitettu viittaus lasten oikeuksiin 2 = On olemassa joitakin viitteitä lasten osallistumisesta osana monialaista kansallista lasten oikeusstrategiaa 3 = Erillinen ja johdonmukainen keskittyminen lasten ja nuorten oikeuteen osallistua päätöksentekoprosessiin sisältyy lasten oikeuksia koskevaan monialaiseen strategiaan. Siihen sisältyvät myös määritetyt tavoitteet ja vakiintunut päävastuunkantaja (kuten lapsi- tai nuorisasiainministeriö) ja sen toteutukseen on varattu tietty määrä resursseja.

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Onko lasten osallistumisoikeuden täytäntöönpano osana kansallista lasten oikeuksien strategiaa valtakunnallista vai vaihtelee se alueittain?
- ▶ Pitääkö se sisällään kaikki lapset vai vain tietyt ryhmät tietyissä yhteyksissä?
- ▶ Kuuluuko strategiaan ministeriöitä, jotka ovat vastuussa terveydestä, koulutuksesta, sosiaalihuollosta, nuorista, oikeudesta, lastensuojelusta, leikki-, virkistys- ja kulttuuritoiminnasta, ympäristöstä, liikenteestä ja rahoituksesta?

Määritelmä	Maassa toimii lapsiasiamies tai -valtuutettu ja hänen toimintansa on suojattu laissa erityisellä valtuutuksella ja hänellä on käytössään tarvittavat resurssit (toimisto, henkilöstö, budjetti) kampanjoiden toteuttamiseksi tai lapsiin liittyvien huolenaiheiden käsittelemiseksi. Lapsiasiamies voi olla itsenäinen toimielin tai toimia osana laajempaa ihmisoikeusinstituutiota. Toimiston tulee kuitenkin toimia hallituksesta riippumattomasti, eikä sitä saa rajoittaa tai siihen saa vaikuttaa mikään tietty poliittinen asialista, vaan sen on pystyttävä pikemminkin vastaamaan lasten havaitsemiin keskeisiin huolenaiheisiin ja kysymyksiin.
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Kansallinen lainsäädäntö Kansallisen oikeusasiamiehen/valtuutetun toimisto Euroopan lapsiasiamiesten verkosto (ENOC) Laadullinen tutkimus
Arviointi-kriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Ei lapsiasiamiestä tai -valtuutettua 1 = Oikeusasiamies/valtuutettu on olemassa mutta hänen toimintansa ei ole lailla suojattua 2 = Oikeusasiamies/valtuutettu on olemassa ja hänen toimintansa on lailla suojattua 3 = Oikeusasiamies/valtuutettu on olemassa ja toimii Pariisin periaatteiden ¹ mukaisesti

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Liittyykö valtuutetun pääsyyllä ehtoja tai rajoituksia: esimerkiksi kansalaisuuden, iän, vamman, maahanmuuton tai sosioekonomisen tilan tai uhrin aseman perusteella?
- ▶ Onko olemassa toimenpiteitä, joilla helpotetaan syrjäytyneiden tai poissuljettujen lasten pääsyä valtuutetulle?
- ▶ Onko olemassa tietoja, jotka erittelevät todisteita siitä, ketkä lapset hyödyntävät valtuutetun palveluja, esimerkiksi kansalaisuuden, iän, vamman tms. perusteella?

1. "Pariisin periaatteet" ovat luettavissa YK:n yleiskokouksen päätöslauselman A/RES/48/134 liitteestä (85. täysistunto, 20. joulukuuta 1993): www.un.org/documents/ga/res/48/a48r134.htm

Määritelmä	Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suosituksissa määrätään, että oikeuslaitoksen kanssa tekemisissä olevien lasten tulee: ▶ saada tietoa oikeuksistaan ▶ heillä tulee olla käytössään asianajaja ▶ tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti ja ▶ heitä koskevat päätökset on selitettävä heille tavalla, jonka he ymmärtävät Näiden säännösten tulee olla lasten käytettävissä seuraavissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä: ▶ rikosoikeudenkäynneissä riippumatta siitä, ovatko he syyllistyneet rikolliseen toimintaan vai ovatko he uhreja tai todistajia ▶ perheoikeudenkäynneissä ▶ hoito- ja suojelumenettelyissä ▶ maahanmuuttomenettelyissä
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Keskeiset oikeudelliset ja poliittiset välineet oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen seurantakertomukset ja komitean päätelmät 12 artiklan täytäntöönpanosta Oikeuslaitoksen toimivuutta tarkastelevan Euroopan neuvoston pysyvän komitean seurantakertomukset oikeuden tehokkuudesta ja laadusta Eurobarometritutkimukset – Tähän kysymykseen voitaisiin sisällyttää erityinen kysymys/kysymysjoukko (esimerkiksi kohdassa ”Nuorten osallistuminen päätöksentekoon”)² Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) ja Euroopan komission tiedot lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä
Arviointi-kriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Lapsilla ei ole suoraa pääsyä tuomioistuimiin 1 = Sääntöjä ja menettelyjä, joilla varmistetaan heidän oikeutensa saada tietoja omista oikeuksistaan, saada vapaasti käyttöönsä asianajaja, tulla kuulluksi oikeudenkäynneissä ja päätösten selittäminen ymmärrettävällä tavalla, sovelletaan jollakin luetelluista oikeudellisista ja hallinnollisista toimintaympäristöistä 2 = Sääntöjä ja menettelyjä, joilla varmistetaan heidän oikeutensa saada tietoja omista oikeuksistaan, saada vapaasti käyttöönsä asianajaja ja tulla kuulluksi oikeudenkäynneissä, sovelletaan vähintään kahdella luetelluista oikeudellisista ja hallinnollisista toimintaympäristöistä 3 = Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suositusten täysimääräinen täytäntöönpano on saavutettu kaikissa määritellyissä oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimintaympäristöissä

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Liittyykö tämän tuen saamiseen ehtoja tai rajoituksia: esimerkiksi kansalaisuuden, iän, vamman, maahanmuuton tai sosioekonomisen tilan tai uhrin aseman perusteella?
- ▶ Onko olemassa toimenpiteitä, joilla helpotetaan syrjäytyneiden tai poissuljettujen lasten pääsyä tuen piiriin?
- ▶ Onko saatavilla eriteltyjä tietoja lasten osallistumisesta, esimerkiksi kansalaisuuden, iän, vamman tms. perusteella?

2. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_right_child_sum_en.pdf

Määritelmä	Lainmukaiset valitusmenettelyt ovat lapsiystävällisiä ja helposti kaikkien lasten ulottuvilla useissa eri yhteyksissä, erityisesti: ▶ kouluissa ja koulutukseen liittyvissä toimintaympäristöissä ▶ hoito- ja suojelumenettelyissä ▶ terveyteen liittyvissä yhteyksissä ▶ rikosoikeudenkäynneissä ▶ perheoikeudenkäynneissä ▶ maahanmuuttomenettelyissä Jotta valitusmenettely on lapsiystävällinen, siinä on oltava seuraavat elementit: ▶ Se on turvallinen ja saatavilla ▶ Lapset saavat tietoa ja apua valituksen tekemiseen ja eteenpäin viemiseen ▶ Tiedot ovat saatavilla iän ja vammaisuuden huomioiden asianmukaisissa muodoissa, kuten esitteinä, lehtisinä, koulussa olevina julisteina ja omilla verkkosivuillaan ja niitä on levitetty paikkoihin, joista lapset voivat löytää ne ▶ Seuranta-, ohjaus- ja vastausmekanismit ovat vakiintuneet ja tehokkaat, ja ne voivat osoittaa, että muutokset toteutetaan oikeutettujen valitusten johdosta ▶ Palaute tällaisiin valituksiin välitetään suoraan lapsille kohtuullisessa ajassa ja heidän ikäänsä ja ymmärrykseensä mukautetulla tavalla
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Kansallinen lainsäädäntö Keskeiset oikeudelliset ja poliittiset välineet perheoikeuden, koulutuksen, terveydenhuollon, nuoriso-oikeuden, sosiaalisen hyvinvoinnin, asumisen ja maahanmuuton alalla. Laadullinen tutkimus akateemisilla/kansalaisjärjestösektoreilla
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Millään valituista alueista ei ole olemassa valitus- tai palautemekanismeja 1 = Lapsiystävälliset valitusmenettelyt ovat käytössä kahdella määritetyistä alueista 2 = Lapsiystävälliset valitusmenettelyt ovat käytössä neljällä määritetyistä alueista 3 = Lapsiystävälliset menettelyt ovat lainmukaisia ja helposti kaikkien lasten ulottuvilla kaikilla määritetyistä alueista. Lapsille tarjotaan tietoja heidän oikeuksistaan valittaa ja saada apua ja tukea valituksen tekemiseen heidän ikänsä ja kapasiteettinsa mukaisesti

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Onko valitusmenettelyt mukautettu asianmukaisesti lasten iän, kielitaidon ja vammaisuuden mukaan?
- ▶ Ovatko ne maksuttomia?

3. Lisätietoja lapsiystävällisestä ja laadullisesta osallistumisesta on Liitteessä yksi, Laadullisen osallistumisen perusvaatimukset. Saat yleiskatsauksen tarvittavista toimenpiteistä lapsiystävällisen valitusprosessin aikaansaamiseksi.

Osallistumisoikeuden edistäminen

6

Lasten oikeus osallistua päätöksentekoon on sisällytetty lasten hyväksi ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ennakkokoulutusohjelmiin

Määritelmä	Lasten osallistumisoikeuteen liittyvä osaamispohjainen koulutus on sisällytetty lasten hyväksi ja suoraan heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ennakkokoulutusohjelmiin Osaamispohjainen koulutus keskittyy opetukseen, jossa painotetaan tiedon hankinnan lisäksi oppimisen ja taitojen kartuttamista. Kun henkilö on pätevä, hän voi soveltaa oppimaansa tietyssä tehtävässä tai ratkaista ongelman ja hän voi käyttää tätä kykyä eri tilanteissa Valitse ja arvioi seuraavasta luettelosta kuusi ammattiryhmää: ▶ opettajat ▶ lakimiehet ▶ tuomarit ▶ poliisit ▶ sosiaalityöntekijät ▶ terveydenhuollon ammattilaiset ▶ maahanmuuttoviranomaiset ▶ hoitajat ja asukkaat ▶ vankilavirkailijat ▶ lasten ja nuorten ohjaajat/työntekijät ▶ valtion virkamiehet
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Kansallisesti hallinnoidut ammattikoulutusohjelmat kaikille määritetyille tieteenaloille Laadullinen tutkimus pätevyyden saamisesta lasten osallistumiseen liittyen lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla Hallituksen yksiköt, yliopistot ja muut koulutuslaitokset
Arviointi-kriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Hyvin rajallinen koulutus tai ei lainkaan koulutusta lasten osallistumisoikeudesta 1 = Lasten osallistumisoikeuteen liittyvä osaamispohjainen koulutus on sisällytetty vähintään yhden määritellyn ammattiryhmän ennakkokoulutusohjelmaan 2 = Lasten osallistumisoikeuteen liittyvä osaamispohjainen koulutus on sisällytetty vähintään kolmen määritellyn ammattiryhmän ennakkokoulutusohjelmaan 3 = Lasten osallistumisoikeuteen liittyvä osaamispohjainen koulutus on sisällytetty vähintään kuuden määritellyn ammattiryhmän ennakkokoulutusohjelmaan

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Otetaanko koulutuksessa ja tiedotuksessa huomioon lasten kokemusten ja tarpeiden monimuotoisuus, esimerkiksi lapsen sukupuoli, etninen alkuperä, vammaisuus, ikä, uskonto, kansallisuus ja kielelliset valmiudet?

Määritelmä	Hallituksen yksiköiden ja lapsille tärkeiden palvelujen tarjoajien on annettava tietoa lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon, mukaan lukien esimerkiksi tiedot valitusmekanismeista, oikeudellisista prosesseista ja mahdollisuuksista osallistua heidän omissa organisaatioissaan, sekä tietoja heitä koskevista päätöksenteko- ja suunnitteluprosesseista. Lapsiystävällisessä muodossa saatavilla olevat tiedot, mukaan lukien sosiaalisen median verkostot, jotka ovat eri ikäisten ja kykyisten lasten saatavilla ja sopivissa muodoissa lapsille, joilla on erilaisia viestintätarpeita. Niiden tulisi olla saatavilla sellaisilla areenoilla, joita lapset käyttävät, kuten erikoistuneilla verkkosivustoilla tai puhelinlinjoilla. Lasten oikeuksia koskeva koulutus, mukaan lukien lasten osallistumisoikeus, on pakollinen osa koulujen opetussuunnitelmaa. Lisäksi on olemassa julkisia tiedotus- ja koulutusohjelmia (mieluiten osana kansallista strategiaa), joilla lisätään yleisön, lasten, nuorten, vanhempien ja ammattilaisten tietoisuutta lasten osallistumisoikeudesta, mukaan lukien oikeudesta muodostaa tai kuulua lasten tai nuorten organisaatioihin.
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Kansalliset lasten oikeuksien strategiat Kansalliset opetussuunnitelmat Hallituksen yksiköt, mukaan lukien ne yksiköt, jotka ovat vastuussa lapsista ja nuorista sekä viestinnästä Paikallisista palveluista vastaavat viranomaiset Lasten oikeuksien kansalaisjärjestöt Lasten ja nuorten yhdistysten ja verkostojen rekisteri Lapsia koskeva laadullinen tutkimus Euroopan komission keräämät tiedot lasten osallistumisesta oikeudenkäynteihin ja Euroopan unionin perusoikeusviraston laadullinen tutkimus lasten osallistumisesta oikeuskäsittelyihin
Arviointi-kriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Lapsille ei ole saatavilla tietoja lasten osallistumisoikeudesta 1 = Käytössä on tilapäisiä kasvatus- ja tiedotusohjelmia, jotka lisäävät tietoisuutta lasten osallistumis- ja yhdistymisoikeudesta 2 = Lapsiystävällisiä tietoja annetaan joskus eri ikäisille lapsille eri muodoissa, kuten pistekirjoituksena, esimerkiksi lasten yhdistyksissä, palveluissa, käytännöissä, oikeuksissa, neuvotteluissa ja hallituksen ohjeissa 3 = Käytössä on kattava määrä käytettävissä olevia tieto-ohjelmia lasten osallistumisoikeudesta, ja lasten oikeudet ovat pakollinen osa peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten opetussuunnitelmaa

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- ▶ Onko tiedot annettu lasten iän ja kielitaidon mukaisesti ja lasten eri vammat huomioiden?
- ▶ Ovatko tiedot lasten saatavilla esimerkiksi laitoksissa, vankiloissa, sairaaloissa ja turvapaikanhakijoiden säilöönottokeskuksissa? Ovatko ne syrjäisemmillä alueilla asuvien lasten saatavilla?
- ▶ Onko olemassa tutkimustietoa iän, sukupuolen, vammaisuuden, etnisyyden tms. mukaan eriteltujen tietojen saatavuudesta?

Osallistumispaikkojen luominen

8	Lapset ovat edustettuina foorumeilla myös omien organisaatioidensa kautta koulutasolla sekä paikallisilla, alueellisilla ja kansallisilla hallintotasoilla
Määritelmä	Lapsilla on mahdollisuus osallistua foorumeihin, joissa he voivat puhua asiaankuuluvien viranomaisten, kuten hallintoviranomaisten kanssa koulutasolla ja paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla (erityisesti kouluneuvostojen, lasten/nuorten neuvostojen, lasten/nuorten parlamenttien tai lasten/nuorten foorumien kautta). Näissä foorumeissa lapset voivat tunnistaa heitä koskevia ongelmia ja tuoda ne koulun, paikallisen, alueellisen ja kansallisen tason päättäjiin tietoon. Erityisesti olisi pyrittävä selittämään prosessi, jolla lapset valitaan kyseisiin palveluihin, ketkä lapset siihen osallistuvat, miten lapset osallistuvat päätöksentekoprosessiin (soveltuvin osin), alueet, joissa ne ovat olemassa ja tällaisille elimille annetut päätöksentekovaltuudet.
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	DG EAC Eurobarometer CIVED Paikallisista palveluista vastaavat viranomaiset Kansalaisjärjestöt ja akateeminen tutkimus Kansalliset nuorisoneuvostot
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Ei foorumeita, joiden kautta lapset voivat olla yhteydessä kouluhallitukseen ja paikalliseen, alueelliseen ja kansalliseen hallitukseen 1 = On olemassa lasten/nuorten neuvosto tai parlamentti, jonka kautta lapset voivat olla yhteydessä hallitukseen kansallisella tasolla 2 = On olemassa lasten/nuorten neuvostoja, joiden kautta lapset voivat olla yhteydessä hallitukseen alueellisella tasolla 3 = On olemassa lainsäädännössä valtuutettuja lasten/nuorten neuvostoja tai parlamentteja, joiden kautta lapset voivat olla yhteydessä hallitukseen koulutasolla ja paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- Onko tietoja osallistuvien lasten lukumäärästä eritelty iän, etnisyyden, kansallisuuden, sukupuolen, vammaisuuden ja alueen mukaan?

Määritelmä	Kaikilla paikallisista palveluista vastuussa olevilla viranomaisilla on käytössä mekanisme, joiden avulla he voivat kuulla lapsia ja saada heiltä palautetta seuraavat palvelut mukaan lukien: ► Koulutus ja koulut ► Vaihtoehtoinen hoito (esimerkiksi sijaisperheet, lastenkodit) ► Leikki, virkistys ja urheilu ► Kulttuuripalvelut (esimerkiksi museot, taiteet) ► Lastensuojelupalvelut ► Tuki maahanmuutto- ja turvapaikanhakijoille ► Perhetuki- ja esikoulupalvelut Tällaisiin mekanismeihin saattaa sisältyä arviointilomakkeita tai kyselyitä, jotka ovat helposti saatavilla ja mukautettavissa eri-ikäisille ja eritaustaisille lapsille. Erityisesti tulee arvioida, missä määrin tällaiset palvelut vastaavat lapsilta saamiinsa palautteisiin. Esimerkiksi onko olemassa mekanisme, jolla tiedotetaan lapsille muutoksista, jotka on tehty saadun palautteen johdosta? Ihannetapauksissa on pyrittävä ottamaan lapset mukaan palautemekanismin suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Lainsäädäntö Paikallisista palveluista vastaavat viranomaiset Paikalliset lapsenhoidon tarjoajat Laadullinen akateeminen / kansalaisjärjestöjen tutkimus lasten kanssa
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Lapsilla ei ole mahdollisuutta antaa palautetta paikallisista julkisista palveluista, eikä tällaisten palveluiden edellytetä tarjoavan tällaisia mahdollisuuksia 1 = Vähintään kahdessa määritetyssä julkisessa palvelussa on käytössä järjestelmiä, joiden kautta lapset voivat antaa palautetta tarjotuista palveluista 2 = Vähintään neljässä määritetyssä julkisessa palvelussa on käytössä järjestelmiä, joiden kautta lapset voivat antaa palautetta tarjotuista palveluista 3 = Kaikilla luetelluilla paikallisilla julkisilla palveluilla on oltava käytössään palautejärjestelyjä ja niillä on tehokkaita järjestelmiä lapsilta saadun palautteen vastaanottamiseen ja niihin vastaamiseen

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- Ovatko tällaiset mekanismit kaikkien lasten saatavilla riippumatta lapsen iästä, vammasta, kansallisuudesta (kielirajoitukset) tms.?

Lapsia tuetaan osallistumaan YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen (mukaan lukien CRC-varjoraportti) ja asiaankuuluvien Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten seurantaan (jäljempänä: lasten oikeuksien välineet)

Määritelmä	Lapsia ja heidän edustajaorganisaatioita tuetaan resurssein, jotta ne voivat osallistua lasten oikeuksien välineiden täytäntöönpanon seurantaan. Tähän tulisi sisältyä lasten mahdollisuudet osallistua varjoraportointiin tai kehittää oma raporttinsa
Tietolähteet (vain ohjeellinen)	Lasten laatimat tai heidän kanssaan laaditut seurantaraportit Lapsen oikeuksien komitean päätelmät Asiaankuuluvien Euroopan neuvoston valvontaelimien, kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean, Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen komitean, Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission, ihmiskaupan torjumisen asiantuntijaryhmän, Lanzaroten komitean jne. päätelmät.
Arviointikriteerit	Valtiot voivat mitata indikaattoria koskevaa edistymistä käyttämällä seuraavia arviointiperusteita: 0 = Ei ole olemassa järjestelyjä, joilla tuetaan lasten osallistumista lasten oikeuksien välineiden täytäntöönpanon seurantaan 1 = Valitut lapset kutsutaan ja heitä tuetaan osallistumaan YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen seurantaan 2 = YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta kerätään monenlaisten eritaustaisten ja eri olosuhteista tulevien lasten mielipiteitä 3 = Lasten omat organisaatiot saavat tukea YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja muiden lasten oikeudellisten välineiden, jotka jäsenvaltio on ratifioinut, järjestelmälliseen seurantaan ⁴

Asiat, jotka tulee huomioida haavoittuvaisten lasten osalta:

- Ovatko kaikenikäiset lapset riittävästi edustettuina aina vähemmistöryhmistä ja vammaisista lapsista tyttöihin ja poikiin sekä ulkomaalaisiin?

4. Euroopan neuvoston välineiden osalta, joissa täytäntöönpanon valvonnassa käytetään muita mekanismeja kuin varjoraportointia, nämä voidaan sisällyttää tämän indikaattorin noudattamisen arviointiin.

Liite yksi

YHTEENVETO TEHOKKAAN JA EETTISEN OSALLISTUMISEN YHDEKSÄSTÄ PERUSVAATIMUKSESTA JA NIIHIN LIITTYVISTÄ

1. Vaatimus yksi: Osallistuminen on avointa ja valaisevaa

— Lapsille on annettava tietoa heidän oikeudestaan osallistua lapsiystävällisessä ja helposti saatavilla olevassa muodossa. Tietoihin tulisi sisällyttää, miten he voivat osallistua, miksi heille on annettu mahdollisuus osallistua, heidän osallistumismahdollisuutensa ja niiden vaikutukset.

- Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:
 - ▶ Lasten osallistumisella on selkeä tarkoitus
 - ▶ Lapset ymmärtävät, kuinka paljon he voivat vaikuttaa päätöksentekoon
 - ▶ Osallistujien roolit ja vastuut ovat selkeät ja hyvin ymmärretyt
 - ▶ Lapset ovat samaa mieltä osallistumiseensa liittyvistä tavoitteista

2. Vaatimus kaksi: Osallistuminen on vapaaehtoista

— Lapsilla on oltava mahdollisuus valita, haluavatko he osallistua, ja heille on kerrottava ja heidän on pystyttävä vetäytymään tehtävistä milloin tahansa. Lapsia ei saa pakottaa osallistumaan tai ilmaisemaan mielipiteitään.

- Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:
 - ▶ Lapsille annetaan aikaa harkita osallistumistaan ja he voivat antaa tietoon perustuvan suostumuksen
 - ▶ Lapset ovat tietoisia ja voivat peruuttaa osallistumisensa milloin tahansa
 - ▶ Muut lapsia koskevat sitoumukset otetaan huomioon ja niitä kunnioitetaan (esimerkiksi työ ja koulu)

3. Vaatimus kolme: Osallistuminen on kunnioittavaa

— Lapsia on kohdeltava kunnioittavasti ja heille on tarjottava mahdollisuuksia ilmaista vapaasti mielipiteitään ja ideoitaan. Henkilökunnan tulisi myös kunnioittaa ja pyrkiä ymmärtämään perheen, koulun ja kulttuurin kontekstit lasten elämässä.

- Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:
 - ▶ Lapset voivat ilmaista vapaasti mielipiteitään ja heitä kohdellaan kunnioittavasti
 - ▶ Jos lapset valitaan edustajiksi, prosessi perustuu demokratiaan ja siinä vältetään syrjintää
 - ▶ Työtavat parantavat itsetuntoa ja luottamusta, jolloin lapset tuntevat, että heidän kokemuksillaan ja mielipiteillään on painoarvoa
 - ▶ Henkilökunnan tukea on hyödynnettävä, jotta muut avainasemassa olevat vastuunkantajat alkavat kunnioittaa lapsia

4. Vaatimus neljä: Osallistuminen on tärkeää

— Osallistumisen tulisi perustua lasten omaan tietoon ja siinä tulisi keskittyä asioihin, jotka liittyvät heidän elämäänsä ja paikalliseen kontekstiin.

- Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:
 - ▶ Toiminnoilla, joihin lapset osallistuvat, on todellista merkitystä heidän kokemuksilleen, tietämykselleen ja kyvyilleen
 - ▶ Osallistumisen lähestymistavat ja menetelmät perustuvat paikalliseen tietoon ja käytäntöihin
 - ▶ Lapset osallistuvat osallistumista koskevien valinta- ja edustuskriteerien määrittämiseen
 - ▶ Lapset ovat mukana tavalla, tasoilla ja tahdilla, jotka vastaavat heidän valmiuksiaan ja etujaan

5. Vaatimus viisi: Osallistuminen on lapsiystävällistä

— On käytettävä lapsiystävällisiä lähestymistapoja, jotta voidaan varmistaa, että lapset ovat valmistautuneet hyvin osallistumiseen ja pystyvät osallistumaan toimintaan merkityksellisellä tavalla. Osallistumissuunnitelmat ja menetelmät on suunniteltava ja mukautettava lasten iän ja kykyjen perusteella.

— Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:

- ▶ Laadukasta osallistumista varten on käytettävissä aikaa ja resursseja ja lapsia tuetaan asianmukaisesti osallistumiseen valmistautumiseen
- ▶ Osallistumismenetelmiä kehitetään lasten kanssa yhteistyössä tai lapsia kuullen
- ▶ Aikuisilla on kyky varmistaa lapsiystävälliset lähestymistavat ja menettelytavat
- ▶ Kokoonumispaikat ja toimintojen sijainnit ovat lapsiystävälliset ja vammaisten lasten sekä muiden vähemmistöryhmien saatavilla
- ▶ Lapsille annetaan tietoa lapsiystävällisessä muodossa

6. Vaatimus kuusi: Osallistuminen on osallistavaa

— Lasten osallistumisen on tarjottava haavoittuville lapsille mahdollisuuden osallistua ja sen tulisi haastaa nykyiset syrjäntämallit. Henkilökunnan on huomioitava kaikkien osallistuvien lasten kulttuurit.

— Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:

- ▶ Lapsia ei syrjitä iän, rodun, värin, sukupuolen, kielen, uskonnon, poliittisten tai muiden mielipiteiden, kansallisen, etnisen tai sosiaalisen alkuperän, ominaisuuden, vamman, syntymän tai muun aseman vuoksi
- ▶ Lasten osallistumisen tavoitteena on sisällyttää kaikenikäiset lapset, mikä voi tarkoittaa lasten luo menemistä heidän paikallisessa yhteisössään
- ▶ Osallistuminen on riittävän joustavaa vastaamaan eri lapsiryhmien tarpeisiin, odotuksiin ja tilanteisiin
- ▶ Lasten ikäluokka, sukupuoli ja kyvyt otetaan huomioon
- ▶ Osallistuminen haastaa ja vastaa nykyisiin syrjäntämalleihin

7. Vaatimus seitsemän: Osallistumista tukee aikuisten koulutus

— Henkilöstöllä on oltava tiedot ja kyky helpottaa lasten merkityksellistä osallistumista. Tämä voi tarkoittaa koulutusta ja valmisteluja ennen lasten ottamista mukaan toimintaan sekä tarvittaessa jatkuvaa tukea.

— Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:

- ▶ Koko henkilökunta ja esimiehet ottavat huomioon lasten osallistumisen, ymmärtävät sen tärkeyden ja ymmärtävät tarpeen sitoutua lasten osallistumiseen
- ▶ Henkilöstölle annetaan asianmukainen koulutus, työkalut ja muut mahdollisuudet osallistaviin käytäntöihin.
- ▶ Henkilöstöä tuetaan ja valvotaan ja osallistavaa käytäntöä arvioidaan
- ▶ Henkilöstö pystyy ilmaisemaan mielipiteitään tai huoliaan lasten osallistumiseen liittyen sillä odotuksella, että niitä käsitellään rakentavasti
- ▶ Erityisiä teknisiä taitoja tai ammattitaitoa rakennetaan rekrytoimalla, valinnalla, henkilöstön kehittämisellä ja käytäntöjen vaihdolla
- ▶ Yksittäisten työntekijöiden ja henkilökunnan ja johdon väliset suhteet mallintavat käyttäytymistä, jossa toisia kohdellaan kunnioittavasti ja rehellisesti

8. Vaatimus kahdeksan: Turvallinen ja herkkä tunnistamaan riskejä

— Lasten kanssa työskenteleviä aikuisia koskee huolehtimisvelvollisuus. Henkilökunnan on toteutettava kaikki varotoimet, jotta lasten hyväksikäytön riskit ja muut osallistumisen kielteiset seuraukset voidaan minimoida.

— Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:

- ▶ Lasten suojeluoikeudet ovat ensiarvoisen tärkeitä lasten osallistumisen suunnittelussa ja järjestämisessä
- ▶ Osallistuvat lapset ovat tietoisia oikeudestaan olla turvassa hyväksikäytöltä ja tietävät, mistä he saavat apua tarvittaessa

- ▶ Osaava ja asiantunteva henkilökunta on valtuutettu käsittelemään ja koordinoimaan lastensuojelukysymyksiä osallistumisprosessin aikana.
- ▶ Riskien minimoimiseksi ja hyväksikäytön ehkäisemiseksi on tehty suoja-toimenpiteitä.
- ▶ Osallistumisprosessia järjestävällä henkilökunnalla on jokaiselle prosessille ominainen lastensuojelustrategia. Strategian on oltava henkilökunnan tiedossa ja heidän on ymmärrettävä se.
- ▶ Hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja minimoimiseksi on tehty suoja-toimenpiteitä.
- ▶ Henkilöstö tiedostaa oikeudelliset ja eettiset velvollisuutensa käytäntönsäntöjen ja lastensuojelupolitiikan mukaisesti.
- ▶ Lastensuojelumenettelyissä tiedostetaan joihinkin lapsiin liittyvät tietyt riskit ja ylimääräiset esteet, joita he joutuvat kohtaamaan pyytäessään apua.
- ▶ Kaikkien lasten toimittamien tietojen käytölle on suostumus, ja luottamuksellisiksi merkityt tiedot suojataan aina.
- ▶ Muodostetaan muodollinen valitusmenettely, jonka avulla osallistavaan toimintaan osallistuvat lapset voivat tehdä valituksia luottamuksellisesti. Tietoja menettelystä on saatavilla asiaankuuluvilla kielillä ja asiaankuuluvissa muodoissa.
- ▶ Lapsista ei saa julkaista valokuvia, videoita tai digitaalisia kuvia ilman lapsen nimenomaista suostumusta tiettyyn käyttöön.
- ▶ Vastuuseen, turvallisuuteen, matkustamiseen ja sairausvakuutukseen liittyvät velvollisuudet on selkeästi delegoitu ja suunniteltu tehokkaasti.

9. Vaatimus yhdeksän: Osallistuminen on vastuullista

— Osallistumisen jälkeen lapsille on annettava palautetta ja/tai seurattava seuraavia asioita: miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty, miten ne ovat vaikuttaneet tuloksiin ja mahdollisuuksien mukaan heille on annettava mahdollisuus osallistua seuranta-prosesseihin ja -toimiin.

— Käytännössä tämä tarkoittaa seuraavaa:

- ▶ Lapset osallistuvat työhömmme mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.
- ▶ Henkilöstö ja kumppanit ovat vastuussa lapsille sitoumuksistaan.
- ▶ Lapsia tuetaan osallistumaan seuranta- ja arviointiprosesseihin.
- ▶ Lapsia tuetaan jakamaan kokemuksiaan osallistumisesta vertaisryhmien, paikallisten yhteisöjen ja muiden organisaatioiden kanssa.
- ▶ Lapsille annetaan nopea ja selkeä palaute heidän osallistumisestaan, vaikutuksista, tuloksista ja seuraavista vaiheista.
- ▶ Palautetta annetaan kaikille mukana olleille lapsille.
- ▶ Lapsilta kysytään heidän tyytyväisyydestään osallistaviin prosesseihin ja heidän näkemyksiään siitä, miten niitä voitaisiin parantaa.
- ▶ Arvioinneissa havaitut virheet tiedostetaan ja annetaan sitoumuksia siitä, miten saatuja kokemuksia käytetään osallistavien prosessien parantamiseksi tulevaisuudessa.

Liite kaksi

MAAPROFIILI: MALLI ARVIOINTITULOSTEN RAPORTOIMISEEN

Tämä malli tarjoaa viitekehyksen, jonka avulla valtiot voivat kirjata arvioinnin aikana tekemiään keskeisiä havaintoja. Näin ne voivat tuoda esiin esimerkkejä, jotka ne ovat tunnistaneet hyväksi käytännöiksi ja ilmoittaa toimenpiteet, joita ne aikovat toteuttaa havaintojen perusteella. Valtioita kehoitetaan täyttämään malli omalla tavallaan. Lähetä kopio Euroopan neuvoston lasten oikeuksien osastolle (children@coe.int), joka on kiinnostunut näkemään, kuinka työkalua käytetään sekä arviointimenettelyjen tulokset.

Valtion nimi:				
Arviointipäivämäärä:				
Arviointiin osallistuneet keskeiset sidosryhmät:				
Indikaattori	Arvioinnin tulos	Kommentteja/huomioita	Esimerkkejä hyvistä käytännöistä (anna esimerkkejä ja linkkejä, joita voidaan jakaa)	Seurantaehdotukset/toiminta-suunnitelmat
Osallistumisoikeuden suojeleminen				
1. Oikeudellinen suoja lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon näkyy kansallisessa perustuslaissa ja lainsäädännössä				
2. Lasten ja nuorten oikeus osallistua päätöksentekoon on nimenomaisesti sisällytetty monialaiseen kansalliseen strategiaan lasten oikeuksien toteuttamiseksi				
3. Maahan on perustettu riippumaton lasten oikeuksien instituutio, joka on suojattu lailla				

4. Maassa on olemassa mekanismit, joiden avulla lapset voivat toteuttaa osallistumisoikeuttaan turvallisesti oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä				
5. Käytössä ovat lapsiystävälliset valitusmenettelyt				
Osallistumisoikeuden edistäminen				
6. Lasten oikeus osallistua päätöksentekoon on sisällytetty lasten hyväksi ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ennakkokoulutusohjelmiin				
7. Lapsille annetaan tietoa heidän oikeudestaan osallistua päätöksentekoon				
Osallistumispaikkojen luominen				
8. Lapset ovat edustettuina foorumeilla myös omien organisaatioidensa kautta koulutasolla sekä paikallisilla, alueellisilla ja kansallisilla hallintotasoilla.				
9. Käytössä ovat lapsille suunnattujen paikallisten palveluiden palautemekanismit				
10. Lapsia tuetaan osallistumaan YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen (mukaan lukien CRC-varjoraportti) ja asiaankuuluvien Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten seurantaan				

www.coe.int

Euroopan neuvosto on Euroopan maanosan johtava ihmisoikeusjärjestö. Siihen kuuluu 47 jäsenvaltiota, joista 28 on Euroopan unionin jäseniä. Kaikki Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat allekirjoittaneet Euroopan ihmisoikeussopimuksen, jonka tarkoituksena on suojella ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiota. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo yleissopimuksen täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa.